

המבנה הסוציאלי – כלכלי בורשה בין שתי מלחמות העולם

לפי מפקד 1931 היו כאמור בו' 352,700 יהודים. מתוכם היו פעילים מבחינה כלכלית 150,874 בלבד, שהם 42.8% מכל יהודי ו'. אחוז המפרנסים היהודיים עלה בתקופה זו לעומת מפקד 1897, שבו היה אחוז היהודים הפעילים בכלכלה בעיר רק 35.7%. בתקופה שבין שתי מלחמות העולם הצטרפו יותר מבן משפחה אחד למעגל הנושאים בעול הפרנסה. המפרנסים היהודיים התווספו בעיקר לתעשייה ולמלאכה בעוד שבמסחר ירד משקלם.

גם במשרות הציבוריות בו', שהיו מובטחות מפני אבטלה בעת משבר כלכלי, היתה אפליה קשה של יהודים; מכלל המפרנסים הלא-יהודיים בו' הועסקו 20% במשרות ציבוריות, ואילו אצל היהודים הועסקו רק 2% מכלל המפרנסים במשרות אלה. שיעור היהודים מכלל המועסקים במשרות הציבוריות הגיע לכדי 0.8% בלבד. כאמור, ליהודים לא היתה כמעט דריסת רגל במפעלי התעשייה שבחסות הממשלה (התעשייה הכימית, ענף הדפוס, ייצור מכשירי רדיו ומכוניות), וגם לא בסחר במוצרים שהיה לממשלה מונופול עליהם (מלח, טבק, ספירט, גפרורים והגרלות).

על-פי המבנה החברתי השתייך רוב האוכלוסייה היהודית למעמד הזעיר-בורגני הנמוך, שהיה דל אמצעים; מעטים השתייכו לפרולטאריון ושכבה דקה ביותר נמנתה עם הבורגנות האמידה. רוב היהודים מצאו את פרנסתם מהחזקת חנויות, או דוכנים או שהיו להם סדנאות למלאכה זעירה. כולם מצאו להם פרנסה בדוחק. לעתים היה מצבם אף גרוע מזה של אנשי הפרולטאריון, משום שלא היו מבוטחים מפני אבטלה, יום העבודה לא היה מוגבל במספר השעות והם לא נהנו מביטוח רפואי.

הפרולטאריון היהודי היה מפוזר ברובו בהרבה מפעלים זעירים ועל כן היה קשה מאוד לארגנו לארגון בעל כוח של איגוד מקצועי.

מעגל חייהם של רוב יהודי ו' היה סגור לחלוטין באווירה יהודית. הם חיו ברבעים יהודיים, עבדו אצל בעלי עסקים יהודים, קנו מצרכים אצל חנוונים יהודים, התרפאו אצל רופאים יהודים, ואת צורכיהם הרוחניים סיפקו לעצמם ממקורות יהודיים.

שיעור מחוסרי העבודה אצל היהודים היה על-פי המפקד משנת 1931 גדול פי אחד וחצי ויותר מאשר אצל הלא-יהודים, ואילו במסחר היה שיעור מחוסרי העבודה היהודים גדול פי שניים וחצי מאשר בקרב הלא-יהודים.

שיעור המובטלים מעבודה בו' בשנת 1931 היה כדקלמן:

יהודים	לא-יהודים
--------	-----------



20.2%	34.4%	סה"כ מובטלים
35.5%	42.4%	בתעשייה
12.9%	29.0%	במסחר

היהודים הועסקו במקצועות שהשכר ששולם בהם היה נמוך מזה ששולם במקצועות אחרים. בתעשייה הכבדה, ענף שבו השתכרו 28.6% מן הפועלים יותר מ- 50 זלוטי לשבוע, היה מספר המועסקים היהודים זעום ביותר. לעומת זאת, בתעשייה הזעירה (הלבשה וטקסטיל), ענף שבו השתכרו רק 6.4% מן המועסקים למעלה מ- 50 זלוטי לשבוע, היה מספר המועסקים היהודים גבוה ביותר: 52.2% מכלל המועסקים היהודים בתעשייה זעירה השתכרו פחות מ- 20 זלוטי בשבוע.

שכר נמוך ואבטלה בשיעור גבוה לא היו הפגעים היחידים שסבלו מהם המועסקים במפעלים הזעירים. עובדי-הבית היהודים בו', שעשו את עבודתם בבתיהם, עבדו בתנאים נוראים מבחינה היגיינית. יום עבודתם היה ארוך מאוד ושכרם מועט ביותר. במקצועות יהודיים אחדים, כגון תפירת לבנים ובגדי נשים או כובענות, היה אחוז גבוה ביותר של ילדים מגיל 13 עד 18, והללו השתכרו לעתים פחות מ- 10 זלוטי לשבוע.

גם פיזורם הרב של הפועלים היהודים במפעלים קטנים תרם לחולשתו של הפרולטאריון היהודי. פחות מ- 10% מכלל הפועלים היהודיים היו מרוכזים במפעלים שהעסיקו יותר מ- 20 פועלים; למעלה מ- 60 אחוזים מכלל הפועלים היהודים היו מפוזרים במפעלים שעבדו בהם פחות מ- 5 פועלים. למצב זה גרמו בעיקר נעילת שערי התעשייה הגדולה בפני הפועל היהודי ביזמת השלטונות והנטייה היהודית המסורתית לעצמאות. כמו כן, מפעלים גדולים עבדו דרך קבע בשבתות, דבר שלא התאים לאורח חייו של הפועל היהודי. על המצב החומרי של האוכלוסייה היהודית בו' ניתן ללמוד משיעורי המסים ששולמו לקהילה:

משלמי המסים לקהילה היהודית בו' בשנת 1933 היו כדלקמן:

המס השנתי	מספר משלמי המס במספרים מוחלטים	סכום המס במספרים מוחלטים	ב-%	ב-%
5 זלוטי	7,465	37,325	18.6	1.5
10 זלוטי	11,590	115,900	28.8	4.7
11-25 זלוטי	8,434	163,935	21.0	6.6
26-50 זלוטי	5,759	239,270	14.3	9.7



12.1	297,765	5.8	3,400	100-51 זלוטי
11.7	287,155	4.1	1,666	200-101 זלוטי
18.6	457,800	3.2	1,291	500-201 זלוטי
12.1	298,750	0.9	367	1000-501 זלוטי
23.0	567,550	0.6	253	1000-מ זלוטי
100.0	2,465,450	100.0	40,225	בסך הכל

לפי המפקד של 1933 שילמו בו' מסים לקהילה רק קצת יותר מ- 40,000 משפחות. דהיינו, כמחצית מן האוכלוסייה היהודית בו' (בסך- הכל היו אז בו' בערך 80,000 משפחות יהודיות שמנו 360,000 נפש) היתה משוחררת אפילו מתשלום 5 זלוטי לשנה. יהיה מספרם של אלה שהתחמקו מתשלום מסים אשר יהיה, אין ספק, שעשרות אלפי משפחות בו' היו עניות כל כך שאפילו 5 זלוטי היו בשבילן נתח נכבד מתקציבן.

בערך 40% מכלל משלמי המס שילמו עד 10 זלוטי לשנה, שהכניסו קצת יותר מ- 6% מכלל ההכנסה ממסים. קבוצת העשירים שיכלו לשלם בין 500 ל- 1000 זלוטי לשנה, היוו 1.5% מכלל משלמי המסים, והם הכניסו 35% מכל סכומי המס. שכבת הביניים, ששילמה בין 100 ל- 500 זלוטי לשנה, הכניסה בערך 30% מכלל ההכנסה ממס.

החלוקה המקצועית של המפרנסים היהודיים בו' בשנת 1931 היתה כדלקמן:

249	גינן, דיג וייעור
70,574	מלאכה ותעשייה
49,496	מסחר וביטוח
5,225	קומוניקציה ותעבורה
2,173	שירות ציבורי, כלי קודש
6,411	חינוך ותרבות
5,909	רפואה ותברואה
4,527	שירותי-בית
3,592	משתכרים ללא עבודה
3,067	לא מוגדר
151,153	סך הכל



מקור: פנקס הקהילות - וארשה והגליל, יד ושם, ירושלים תשנ"ט, עמ' 63-65.